

Скопенко Н. С., д.э.н., профессор, профессор кафедры менеджмента Национального университета пищевых технологий (Украина)

Пьянкова О. В., к.э.н., доцент кафедры менеджмента Национального университета пищевых технологий (Украина)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА КАК ИНСТРУМЕНТА УПРАВЛЕНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННЫМ РИСКОМ ПРЕДПРИЯТИЯ

Статья посвящена современным концептуальным подходам к управлению хозяйственным риском предприятия, определены функции риск-менеджмента; детально представлены этапы формирования и реализации риск - менеджмента, выявлены основные направления влияния на степень рисков субъектов хозяйствования, аргументировано использование методического подхода по определению оптимального способа регулирования степени риска

Ключевые слова: *риск, риск-менеджмент, управление риском*

Табл. 2, рис. 1, літ. 20.

Скопенко Н. С., П'янкova О. В.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ ГОСПОДАРСЬКИМ РИЗИКОМ ПІДПРИЄМСТВА

Статтю присвячено сучасним концептуальним підходам щодо управління господарським ризиком підприємства, визначено функції ризик-менеджменту, докладно розглянуто етапи формування та реалізації ризик-менеджменту, встановлено основні напрями впливу на ступінь ризиків суб'єктів господарювання, аргументовано використання методичного підходу визначення оптимального способу регулювання ступеня ризику

Ключові слова: *ризик, ризик-менеджмент, управління ризиком*

Skopenko N., Piankova O.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF RISK MANAGEMENT AS A TOOL FOR MANAGING RISKS ON ENTERPRISES

The article is sanctified to modern conceptual approaches in relation to a management of economic risk of enterprise, the functions of risk management are certain, the stages of forming and realization of risk management are thoroughly considered, basic directions of influence on the degree of risks of subjects of menage are set, using of methodical approach of determination of optimal method of adjusting of risk degree is argued.

Keywords: *risk, risk-management, managing a risk.*

В умовах мінливості світової економіки ефективність функціонування всієї економічної системи України та дії її суб'єктів не можуть бути повністю прогнозованими та передбачуваними. Адже, без сумніву, діяльність кожного підприємства завжди пов'язана з ризиком та можливими втратами. Саме це актуалізує потребу в певному інструменті, який би дозволив найраціональнішим способом врахувати ризик та мінімізувати можливі втрати.

Саме тому управління ризиком представляється об'єктивно необхідною категорією, яка вимагає вдосконалення теоретико-методологічних засад і поширення практики застосування.

Наукова література по-різному тлумачить поняття управління ризиком, його риси, властивості, елементи, функції та етапи [1-23]. Різноманітність думок щодо сутності ризик-менеджменту пояснюється існуванням різних методичних підходів до його визначення та використання в управлінській діяльності підприємства. Крім того, практично відсутнє врахування дій впливу ризику в існуючому законодавчому полі країни обмежує застосування ризик-менеджменту в реальних умовах економічної та управлінської діяльності.

Мета статті – дослідження сучасних концептуальних підходів до управління ризиком та формалізація процесу ризик-менеджменту.

Управління ризиком – складне багатоаспектне і багаторівневе явище, яке має безліч відмінних одна від одної, а іноді й взаємовиключаючих складових. Науковий доробок з проблем управління ризиком значний і охоплює наукові праці відомих українських та зарубіжних вчених [1-20].

Згідно стандарту AS/NZS Standard 4360:1999 процес ризик-менеджменту можна визначити як систематичне використання наявних у розпорядженні менеджерів методів, способів і прийомів для вирішення завдань, що стосуються ризиків: установлення контексту, аналізу (виявлення й оцінки), впливу, моніторингу і комунікації [1].

Найбільш вдалим, на нашу думку є визначення, що наведені в [1-3], оскільки в них розкривається суть поняття ризик-менеджменту та його системний характер.

Огляд наукових праць з проблем управління ризиками дозволяє виділити найпоширеніші трактування даного терміну [2-6]:

- спеціальна сфера діяльності підприємства;
- багатоступеневий процес, який включає розробку загальної філософії управління ризиками на підприємстві, їх виявлення, аналіз, оцінку та має на меті зменшення та нейтралізацію негативних наслідків;
- розробка та реалізація різноманітних методів, рекомендацій, заходів, що дозволяють спрогнозувати появу ризику та зменшити його ступінь;
- мистецтво та наука про забезпечення умов успішного функціонування будь-якої виробничо-господарської одиниці в умовах ризику (у широкому розумінні); процес розробки та впровадження програми зменшення будь-яких випадкових збитків (програми управління ризиками на рівні підприємства), що охоплює дві стадії: попередню (вивчення всієї, необхідної для складання програми управління ризиками, інформації та прийняття певних рішень) й основну (розробка та перегляд конкретної програми управління ризиками) (у вузькому розумінні);
- зміна організації, її середовища та (або) цілей таким чином, щоб змінити загальну схильність до ризику – з ризиків-негативів у бік ризиків-позитивів.

Існуючі методологічні підходи до визначення ризик-менеджменту недостатньо повно характеризують цю економічну категорію. Більшість науковців визначають ризик-менеджмент як процес, характерний для реактивного управління, тобто впливу на об'єкт управління, мета якого – пошук можливих шляхів зменшення ризику, а не запобігання ризикам. Таке трактування не враховує превентивних заходів щодо уникнення майбутніх ризиків і потребує удосконалення.

Узагальнюючи представлені точки зору провідних науковців щодо визначення управління ризиками та враховуючи основні положення теорії управління, пропонується розглядати управління ризиком як процес впливу на об'єкт господарювання, при якому забезпечується охоплення максимально широкого діапазону можливих ризиків і використання всіх методів впливу на них в процесі прийняття управлінських рішень та зведення ступеню впливу виявлених ризиків до мінімальних або прийнятних меж. Результатом цих дій стає розробка стратегії поведінки об'єкта управління у разі настання конкретних подій, які викликають дію різних видів ризику. Тобто, ризик-менеджмент – це сукупність принципів, методів і форм управління виробничими процесами в умовах невизначеності та конфліктності, зайнятими цією діяльністю організаційними структурами і їх персоналом.

У основу аксіоматики ризик-менеджменту можуть бути покладені твердження, які використані Е.А. Корольовим при вивченні динаміки організаційних систем [6].

Адаптуючи зазначені твердження до потреб управління ризиком, одержимо наступні аксіоми ризик-менеджменту [7]:

- існування ідеальної категорії теорії управління "безризикова зона" об'єктивно обумовлює існування повністю протилежній їй категорії "зона абсолютного ризику" (неможливість усунення протилежностей);
- ризики в тому або іншому ступені завжди присутні у всіх елементах і сферах діяльності зовнішнього і внутрішнього середовища організації (загальність ризиків);
- будь-які ризики можуть виникати, розвиватися і функціонувати тільки в просторі і в часі, будь-які ризики володіють своїм внутрішнім простором і часом, час існування ризиків не може бути нескінченно великим і не може дорівнювати нулю.

В межах ризик-менеджменту розв'язуються три основні завдання: профілактика виникнення ризиків; мінімізація збитку, заподіяного ризиками; максимізація додаткового прибутку, який отримує підприємство в результаті управління ризиками.

Основною метою ризик-менеджменту є зменшення, або ліквідація можливих втрат від ризику, саме тому визначення принципів та функцій управління ризиком мають суттєве значення для застосування ризик-менеджменту на підприємстві.

Серед принципів, на яких базується ризик-менеджмент, доречно відзначити [2, 5, 8-13]:

- принцип масштабності (максимізації) - суб'єкт господарювання повинен прагнути до всебічного аналізу можливих причин і чинників виникнення ризику, до найповнішого охоплення можливих сфер виникнення ризику, тобто необхідність зведення рівня невизначеності до мінімуму;
- принцип мінімізації - підприємства намагаються мінімізувати спектр можливих ризиків, зменшити ступінь їх впливу на свою діяльність;
- принцип адекватної реакції - суб'єкт господарювання повинен адекватно і швидко реагувати на ендогенні та екзогенні зміни, що можуть стати джерелом ризиків;

- принцип розумного прийняття - можливість прийняття на себе тільки обґрунтованих ризиків (не розумно ризикувати більшим заради меншого; приймати ризик необхідно тільки в межах власних коштів; необхідно прогнозувати можливі наслідки у випадку реалізації ризику).

Ризик-менеджмент виконує функції, притаманні будь-якій управлінській діяльності, але при цьому специфіка їх виконання визначається об'єктом управління. Це функції прогнозування (планування), організації, контролю, регулювання, координації та стимулювання.

Прогнозування ризику суттєво впливає на прийняття управлінських рішень та являє собою розробку перспективних змін стану об'єкту в цілому та окремих його частин. Прогнозування може здійснюватися за допомогою статистичних (шляхом екстраполяції) та експертних методів (на підґрунті передбачення змін, використовуючи досвід та інтуїцію експертів).

Функція організації у ризик-менеджменті виявляється у формуванні та реалізації програми дій, спрямованої на зменшення ризику на основі визначених правил та процедур, що є притаманними конкретному підприємству.

Контроль у ризик-менеджменті полягає у перевірці організації робіт по зменшенню ступеня ризику, що потребує аналізу результативності заходів з метою оцінювання ефективності дій.

Функція регулювання передбачає вплив на об'єкт управління з метою досягнення стану рівноваги об'єкту управління у випадку відхилення від заданих параметрів.

Координація забезпечує єдність об'єкта та суб'єкта управління, полягає в узгодженні усіх ланок системи управління ризиком, апарату управління та спеціалістів на підприємстві.

Стимулювання у ризик-менеджменті спонукає суб'єктів до зацікавленості у результатах діяльності.

Процес управління ризиком складається з наступних основних етапів: визначення мети ризикованих подій (цілі ризику) та ризикованого вкладання капіталу; діагностика проблеми; визначення можливих ризиків; аналіз ризику; визначення методів впливу на ризик; вибір оптимального методу впливу за умов оцінки порівняльної ефективності; розробка управлінського рішення; ухвалення рішення; безпосередній вплив на ризик; контроль і коригування результатів процесу управління (рис. 1). Розглянемо більш детально найбільш важливі етапи ризик-менеджменту.

Першим етапом ризик-менеджменту є оцінка господарської ситуації, що передбачає визначення мети діяльності, котра проводиться в умовах ризику. Такі цілі повинні бути чіткими, конкретизованими та співставними з величиною ризику та капіталом. Ціль управління ризиком – це результат, який необхідно отримати (прибуток, дохід, виграш). Мета ризикованого інвестування капіталу – отримання максимального прибутку.

На етапі діагностики проблеми збирають інформацію про структуру та властивості об'єкту, визначають стратегічні й тактичні цілі компанії, аналізують стан та перспективи розвитку зовнішнього середовища.

Визначення можливих факторів та чинників ризиків передбачає збір та обробку даних по всіх аспектах діяльності організації, відбувається оцінка ймовірності настання ризикових подій, визначення зони підвищеного ризику та ступеня впливу ризику.

Формування портфелю ризиків починається з визначення найбільш імовірних та небезпечних ризиків, поступово доповнюється найменш імовірними та вражаючими. Це дуже складний процес, де необхідні: висока кваліфікація, професійні знання особливостей економічних, технологічних, технічних та організаційних процесів. Виявлення ризиків може здійснюватися через застосування комплексу формальних і неформальних підходів, методів, заснованих на використанні суб'єктивної чи об'єктивної інформації, котра має бути достатньою для прийняття адекватних рішень на наступних етапах ризик-менеджменту.

Одним із найважливіших етапів управління ризиком є аналіз ризику, мета якого – одержання необхідної інформації щодо структури та властивостей об'єкту ризику, виявлення основних видів ризику, що впливають на цей об'єкт. Ризик доцільніше завчасно виявити, попередити або уникнути, ніж потім впливати на його наслідки. Аналіз ризику складається із виявлення ризику та його оцінювання. Виявлення ризику передбачає два етапи: збір інформації про структуру і властивості об'єкту та виявлення небезпек та інцидентів.

В результаті дослідження виявлено, що до основних методів одержання інформації щодо ризиків (виявлення ризиків) відносяться: заповнення стандартних листів опитування; аналіз документів фінансової та статистичної звітності; розробка та аналіз схеми виробничої структури підприємства; розробка та аналіз схеми організаційної структури підприємства; розробка та аналіз карт технологічних операцій виробничих процесів; інспекційне відвідування виробничих підрозділів; консультації спеціалістів в даній галузі; експертиза документації спеціалізованими консалтинговими фірмами.

Кожний із наведених методів спроможний дати достатньо велику кількість інформації, яка повинна бути проаналізована і структурована. Необхідно також встановити взаємозв'язки між окремими даними, які отримані з різних джерел. Тому при виявленні ризиків доцільно користуватися не одним

методом, а комплексом методів. Таким чином, наявність певної, необхідним чином структурованої, інформації щодо ризиків є основою для розробки ефективних заходів управління ними.

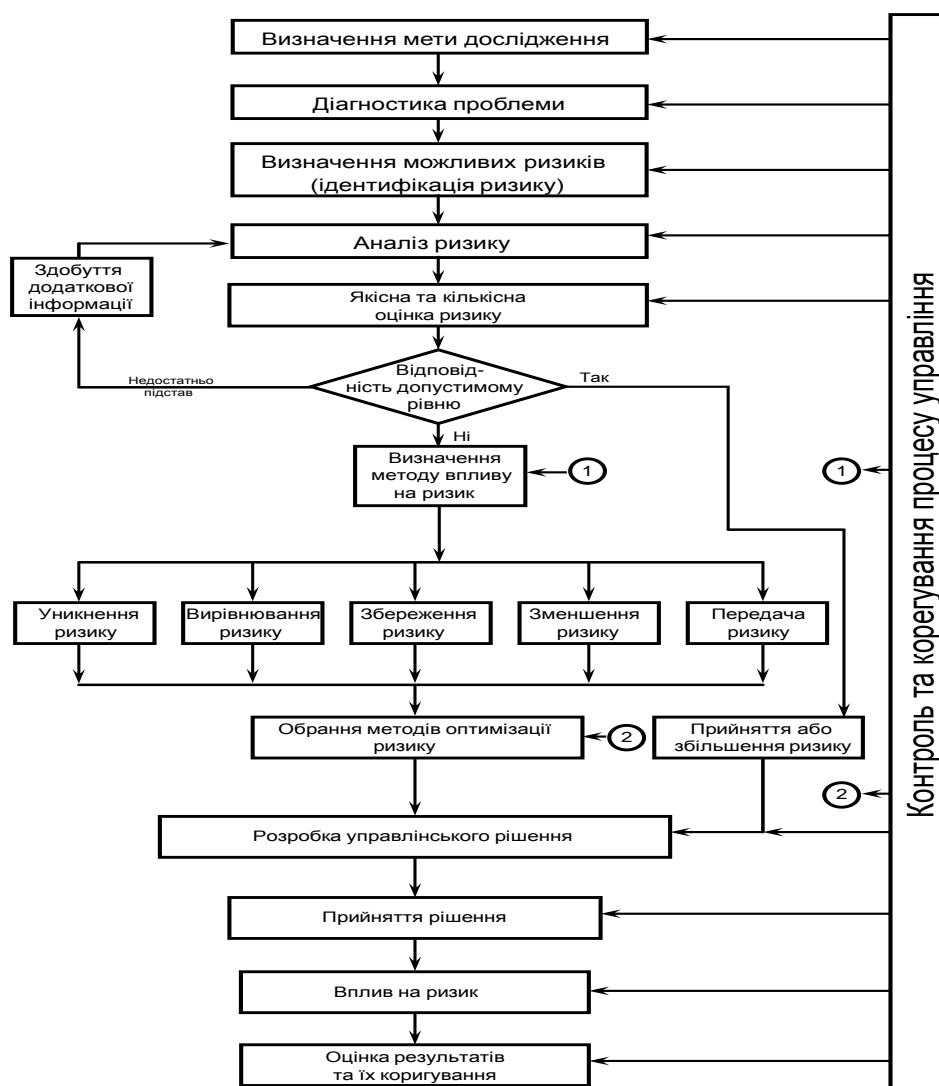

Рис. 1. Етапи реалізації ризик-менеджменту (розроблено автором).

Оцінювання – кількісний опис виявлених ризиків, у процесі якого визначаються такі характеристики як імовірність настання несприятливих подій та розмір можливих збитків. Крім того формується набір сценаріїв розвитку несприятливих подій і для різних ризиків можуть бути побудовані функції розподілу вірогідності отримання збитків.

Виявлення та оцінювання ризиків взаємно пов'язані між собою. Іноді аналіз йде в двох протилежних напрямках — від оцінки до виявлення і навпаки. У першому випадку вже є зафіксовані збитки, тому необхідно виявити причини їх настання. В другому випадку на основі аналізу системи виявляються можливі ризики та наслідки їх дій. Другий варіант можна розглядати як превентивне управління ризиком. Застосування таких упереджувальних профілактичних заходів сприяє зниженню витрат на ризик-менеджмент.

В процесі оцінювання одне з найважливіших місць займає розробка системи показників оцінки рівня ризику. Ця система повинна відповідати наступним вимогам: будуватися на теорії імовірності, бо ризик – категорія імовірнісна; визначити різні за змістом та формою показники ризику, які б дозволяли найкращим чином врахувати усі можливі сценарії розвитку подій.

До такої системи показників ризику можна віднести: показник імовірності виникнення втрат; показник абсолютної величини можливих втрат; показник ризику сподіваних збитків; інтегральні показники ризику; порівняльні показники різних рівнів ризику.

До основних методів аналізу ризику слід віднести імовірнісний, статистичний, імовірнісно-статистичний, експертний, аналітичний, імітаційного моделювання тощо. Така множина методів аналізу ризику передбачає обрання найбільш адекватного в залежності від поставленої мети дослідження.

Важливу роль у системі управління ризиком відіграє правильний вибір заходів попередження і мінімізації ризику, які загалом визначають її ефективність. У світовій практиці існує безліч різних і досить оригінальних шляхів та способів зниження ризику. Вибір інструментарію впливу на ступінь господарських ризиків є важливим етапом процесу управління, але ґрунтовний аналіз економічної літератури показав відсутність єдиного підходу до даної проблеми, що відображено в табл. 1.

Впорядковуючи наведені вище підходи, вважаємо, що до основних ефективних напрямків регулювання ступеня ризику належать: уникнення, вирівнювання, збереження, зменшення та передача ризику. Ці методи не виключають один одного, тому можуть використовуватися одночасно. Коротко розглянемо основні напрямки та методи впливу на ризик.

Процес уникнення ризику охоплює заходи, спрямовані на недопущення ризикованих ситуацій. Превентивні заходи уникнення ризику поділяються на дві групи: універсальні та спеціальні. До універсальних належать такі, що характерні для різних видів ризику і за суттю мають однаковий характер впливу. Наприклад, розробка різних нормативно-регламентуючих документів, забезпечення дотримання трудової, виробничої та технологічної дисципліни тощо. Спеціальні превентивні заходи спрямовані на недопущення окремих видів підприємницького ризику, пов'язаного з можливим зростанням цін, зміною курсу валют або падінням ділової активності. Прикладом превентивних заходів, спрямованих на уникнення ризику, слугують удосконалення управління та виробництва, бізнес-планування.

Таблиця 1

Погляди науковців на заходи попередження та мінімізації ризику

Науковці-дослідники	Джерело	Методи та засоби впливу на ризик
Бланк І.О.	[14]	Виділяє «систему внутрішніх механізмів нейтралізації ризиків»: запобігання (уникнення), лімітування, хеджування, диверсифікацію, розподіл, самострахування. Та пропонує страхувати ризики, які неможливо нейтралізувати за рахунок внутрішніх механізмів.
Буянов В.П.	[15]	Реакції організації та можливі засоби зниження ризиків об'єднує у п'ять великих груп: уникнення; прийняття на себе; скорочення втрат; трансферт (передача) іншому суб'єкту господарювання; страхування.
Вітлінський В.В.	[10]	Відокремлює зовнішні: розподіл ризику, зовнішнє страхування та внутрішні: лімітування, диверсифікація, створення резервів (запасів), здобуття додаткової інформації «методи (способи) оптимізації (зниження) ризику».
Гранатуров В.М.	[1113; 13]	Виділяє такі «засоби розв'язання ризику»: уникнення, зниження та прийняття.
Клейнер Г.	[6]	Виділяє чотири групи методів: локалізація, дисипація, компенсація й ухилення.
Хіт Р.	[16]	Вважає, що “керування ризиком стає чимдалі відомішим як запобігання ризику” і включає такі шляхи, як: знешкодження, зменшення, перенесення та прийняття.

Джерело: згруповано авторами

Вирівнювання ризику – процес нейтралізації негативного впливу здійснення ризикових операцій шляхом паралельного проведення аналогічних операцій з позитивним результатом або розподілу втрат серед суб'єктів, причетних до господарського ризику. Метод потребує незначних витрат, є невід'ємним складовим елементом підприємницьких дій, свідченням високої економічної культури працівників. Залежно від змісту здійснюваних заходів з вирівнювання ризику розрізняють такі його види: вирівнювання ризику у просторі (розподіл можливих витрат в окремих підрозділах підприємства або серед сторін ризикованої ситуації замовником і підрядчиком, продавцем і покупцем тощо); вирівнювання ризику у часі (віднесенні здійснення певних однорідних господарських операцій до однієї і тієї ж дати, тобто одночасне здійснення бартерних обліків, актів купівлі-продажу); диверсифікація (зменшення ризику шляхом його об'єднання по декількох активах, чії індивідуальні прибутки поводять себе по-різному, незалежно один від одного).

На підприємствах проводяться заходи, котрі спрямовані на зменшення рівня ризику, серед них можна виділити оптимізацію товарно-матеріальних запасів, зменшення простоїв обладнання, лімітування та інші [3; 17].

Лімітування – система обмежень, як зверху, так і знизу, що сприяють зменшенню ступеня ризику. У підприємницькій діяльності найчастіше лімітування застосовується при продажу товарів у кредит, наданні позик, визначенні сум капіталів тощо.

До методів передачі ризику третім особам при збереженні існуючого рівня ризику відносяться страхування, хеджування, фінансові гарантії, доручення та інші.

При страхуванні укладається угода, згідно з якою страховик (страхова компанія) за певну винагороду (страхову премію) зобов'язується повністю або частково відшкодувати страхувальнику (господареві об'єкта) збитки (страхову суму), яких він (застраховане ним майно) зазнав унаслідок настання передбачених страховим договором небезпечних подій. Саме страхування можна визначити як сукупність економічних відносин між учасниками, спрямованих на формування за рахунок грошових внесків цільового страхового фонду та використання останнього на відшкодування збитку та виплату страхових сум. Суть страхування полягає у передачі ризику (відповідальності за результат негативних наслідків) за певну винагороду.

Однією із специфічних форм страхування майнових інтересів є хеджування – це система заходів, що дозволяють виключити або обмежити ризики фінансових операцій через несприятливі зміни курсу валют, цін на товари, відсоткових ставок і таке інше у майбутньому. До таких заходів належать ф'ючерсні та форвардні операції, опціони тощо [3].

Зниження ризику має на увазі зменшення або розмірів можливого збитку, або імовірності настання несприятливих подій. Найчастіше воно досягається за допомогою здійснення попереджувальних організаційно-технічних заходів під якими розуміються різні способи посилення безпеки будинків і споруджень, установка систем контролю, протипожежних пристроїв, проведення навчання персоналу прийомом поведіння в екстремальних ситуаціях тощо.

Збереження ризику на існуючому рівні може відбуватися за рахунок створення резервних фондів, самострахування, отримання кредитів, позик або державних дотацій для компенсування збитків та відновлення виробництва.

Резервування або самострахування, як спосіб зниження негативних наслідків настання ризикованих подій полягає створенні відособлених фондів відшкодування збитків за рахунок частини власних обігових коштів. Такий спосіб є прийнятним, якщо витрати на резервування засобів менші за вартість страхових внесків. За своєю суттю резервування засобів є децентралізованою формою створення резервних (страхових) фондів безпосередньо суб'єктом господарювання. Резервування коштів на покриття збитків може здійснюватись у натуральному вигляді (створення страхових запасів сировини і матеріалів) і у вартісному (на банківських рахунках). При створенні резервних фондів джерелом відшкодування втрат від настання ризику є прибуток.

За часом здійснення сукупність заходів впливу на ступінь ризику можна розділити на ті, що передують несприятливій події, плануються та здійснюються завчасно (страхування, самострахування, диверсифікація, попереджувальні організаційно-технічні, юридичні заходи тощо) та ті, що настають після несприятливої події (позички, кредити, дотації тощо).

Існування різноманітних напрямів і методів регулювання ступеня ризику породжує проблему вибору найбільш прийняттого в певній ситуації. Деякі автори пропонують обирати оптимальні “способи обмеження” ризику, залежно від зони фінансової стійкості суб'єкта господарювання (резервування коштів, лімітування (за умов абсолютної фінансової стійкості); резервування коштів, диверсифікація (за умов допустимої фінансової стійкості); передача ризику, диверсифікація (у випадку нестійкого фінансового стану); передача ризику, зовнішнє страхування (за умов критичного фінансового стану) [18]. Група інших науковців вважає за доцільне проектування модуля “імовірність виникнення втрат/рівень збитків” за обраною градацією імовірності та величиною збитків на підставі власних досліджень та експертних оцінок [11; 13; 17].

Сутність методичного підходу визначення оптимального способу регулювання ступеня ризику відображено в табл. 2.

Таблиця 2

Матриця “імовірність виникнення втрат/рівень збитків” для пошуку рішення щодо вибору напрямку оптимізації ступеня ризику

Рівень збитків	Ймовірність виникнення втрат					
	Близька до нуля	Низька	Невелика	Середня	Велика	Близька до одиниці
Незначні збитки	Прийняття ризику				Прийняття ризику чи створення резерву (запасу)	
Малі збитки	Створення резерву (запасу)					
Помірковані збитки	Створення резерву (запасу)		Зовнішнє страхування чи (і) розподіл ризику			Уникнення ризику
Середні збитки	Зовнішнє страхування чи розподіл ризику				Уникнення ризику	
Великі збитки	Зовнішнє страхування чи розподіл ризику			Уникнення ризику		
Катастрофічні збитки	Зовнішнє страхування чи (і) розподіл ризику		Уникнення ризику			

Найкращим варіантом вибору напряму оптимізації ризику, на нашу думку, є обґрунтована комбінація декількох методів, а основним критерієм вибору виступає наявність найкращого співвідношення між досягнутим ступенем зниження ризику та необхідними для цього витратами.

За умов проведення великої аналітичної роботи, здійснення спеціальних розрахунків можливо знайти рішення, що забезпечить деякий компромісний (прийнятний) рівень ризиків, який відповідає певному балансу між очікуваною вигодою та загрозою втрат. На думку Н.П. Тихомирова, проблема управління ризиками полягає у “визначенні та впровадженні в практику “оптимального” (раціонального) набору таких методів, завдяки яким буде зменшено сукупні витрати об’єкта, або отримано максимально можливу в такій ситуації вигоду” [19, с. 36].

Таким чином, основою вибору конкретного заходу попередження та мінімізації ризику є цілеспрямований пошук оптимального, доцільного та економічно вигідного в даній ситуації виду впливу на ризик, як уникнення, вирівнювання, збереження, зменшення або передача ризику.

Узагальнюючи вищевикладене, серед рекомендацій щодо вибору конкретного виду управлінських дій впливу на ризик важливо виділити доречність:

- передавати ризик іншим, тобто страхувати ризик в тих ситуаціях, коли можливі збитки внаслідок несприятливих подій значні, а імовірність зазнати таких збитків мала;

- уникати ризику в тих ситуаціях, коли можливі збитки внаслідок несприятливих подій значні та імовірність зазнати таких збитків велика;

- контролювати ризик у тих ситуаціях, коли можливі збитки внаслідок несприятливих подій незначні, а імовірність зазнати таких збитків велика;

- прийняти ризик на себе, тобто ризикувати в тих ситуаціях, коли можливі збитки внаслідок несприятливих подій незначні, а імовірність зазнати таких збитків мала.

Після вибору оптимального виду впливу на конкретні ризики з’являється можливість сформувати стратегію управління всім комплексом ризиків підприємства, тобто прийняти рішення щодо фінансових, трудових, матеріальних ресурсів, розподілу задач серед менеджерів, проведення консультацій зі спеціалістами тощо.

Заключним етапом ризик-менеджменту є контроль та коригування результатів реалізації обраної стратегії з урахуванням нової інформації. Контроль складається в одержанні інформації щодо збитків, (реальних або прогнозованих) та вжитих (або можливих) заходів щодо їх мінімізації. Він може передбачати виявлення нових обставин, що змінюють ступінь ризику, передачу ризиків, спостереження за ефективністю роботи систем забезпечення безпеки, перегляду даних щодо ефективності заходів управління ризиками з урахуванням інформації про зміни.

У цілому, від прийнятої концепції управління ризиками значною мірою залежить успішність результатів діяльності суб’єктів господарювання. Визначення мети процесу управління ризиками ускладнюється існуванням діалектичного зв’язку між ризиком і прибутком, тому підприємства мають самостійно визначити той рівень ризику, на який вони погоджуються з метою отримання запланованих прибутків.

Висновки. Дослідження сучасних концептуальних підходів до управління ризиком дали можливість сформулювати наступні висновки.

Дієвим інструментом регулювання змін економічного середовища функціонування підприємства, які пов’язані із ризиком, виступає ризик-менеджмент, який визначається як сукупність управлінських дій інтегрованого характеру, спрямованих на виявлення, аналіз і мінімізацію ризиків.

Формалізація процесу ризик-менеджменту дозволила визначити основні етапи формування ризик-менеджменту на підприємствах: визначення мети ризикованих подій; діагностика проблеми; аналіз ризику (якісна та кількісна оцінка; визначення ризик-позиції підприємства на основі результатів оцінки ризиків; розробка та впровадження програми дій щодо коригування ступеня ризику; моніторинг, контроль та коригування процесу управління ризиками.

Дослідженням встановлено, що основними напрямками впливу на ступінь ризиків виступають: уникнення, вирівнювання, збереження, зменшення та передача ризику, вибір яких доцільно здійснювати з використанням таких критеріїв, як універсальність, результативність, незалежність успіху операцій від зовнішніх чинників, простота механізму реалізації.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. AS/NZS Risk Management Standart 4360:1999. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.riskmanagement.com.ua>
2. Гранатуров В.М. Аналіз підприємницьких ризиків: проблеми визначення, класифікації та кількісні оцінки: Монографія / В.М. Гранатуров, І.В. Литовченко, С.К. Харічков . – Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2003. – 164 с.
3. Управління підприємницьким ризиком / За заг. ред. Д. А. Штефаніча .–Тернопіль: Економічна думка, 1999. – 224 с.

4. Бланк И.А. Управление использованием капитала / И.А.Бланк . – К.: Ника-Центр, 2000.– 656 с.
5. Вяткин В.Н. Управление риском в рыночной экономике / В.Н. Вяткин, В.А. Гамза, Дж.Дж. Хэмптон . – М.: Экономика, 2002 . – 195 с.
6. Королев Е.А. Организационный механизм трансформации экономических систем. Проблемы теории и практики / Е.А. Королев; отв. ред. Я. А. Поте .– Екатеринбург: Урал, 2002. – 203 с.
7. Фомичев А.Н. Риск-менеджмент: учеб. пос. /А.Н. Фомичев – М.: «Дашков и К⁰», 2004. – 292 с.
8. Вітлінський В.В. Системне використання об'єктивних показників ризику у фінансово-економічній сфері / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко, П.І. Верченко // Фінанси України. – 2000. – №12. – С. 16–24
9. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія / В.В. Вітлінський, П.І. Великоіваненко .– К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
10. Вітлінський В.В., Верченко П.І. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: навч.-метод. пос.для самост. вивч. дисц./ В.В. Вітлінський, П.І. Верченко .– К.: КНЕУ, 2000.– 292 с.
11. Гранатуров В.М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Дело и Сервис, 2002. – 160 с.
12. Воронцовский А.В. Управление рисками: учеб. пособ. /А.В. Воронцовский . – 2-е изд., испр. и доп. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 2000; ОЦЭиМ, 2004. – 458 с.
13. Гранатуров В.М. Ризики підприємницької діяльності: проблеми аналізу / В.М. Гранатуров, О.Б. Шевчук .– К.: Зв'язок, 2000. – 150 с.
14. Бланк И.А. Управление финансовыми рисками / И.А.Бланк. – К.: Ника-Центр, 2005. – 600 с.
15. Буянов В.П. Рискология (управление рисками) / В.П. Буянов, К.А. Кирсанов, Л.М. Михайлов . – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Экзамен, 2003. – 384 с.
16. Энциклопедия финансового риск-менеджмента / под ред. А.А.Лобанова. А.В. Чугунова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 878 с.
17. Шапкин А.С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций / А.С.Шапкин .– 2-е изд. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К⁰», 2004. – 544 с: ил.
18. Вербицька Г.Л. Управління економічним ризиком / Г.Л.Вербицька // Фінанси України. - 2004. - №4 . - С. 34-41.
19. Тихомиров Н.П. Методы анализа и управления эколого-экономическими рисками: учеб. пособ. для вузов / Н.П. Тихомиров, И.М. Потравный, Т.М. Тихомирова . – М.: ЮНИТИ, ДАНА, 2003. – 350 с.
20. Бартон Т. Комплексный подход к риск-менеджменту: стоит ли этим заниматься./ Т. Бартон, У. Шенкир, П. Уокер . – М.: Вильямс, 2003.– 208 с.